

KVINDEFORSKNINGENS UØNSKEDE BARN?

”MANDEFORSKNING” PÅ VEJ

Efter den ”bløde” mands bortgang i starten af 80’erne er der inden for de seneste par år igen begyndt at komme gang i diskussionerne om forholdet mellem mænd og ligestilling. Men hvor diskussionerne tidligere hovedsagligt befandt sig på et debatterende niveau, så har de nu i højere grad karakter af at være egentlig forskning.

Denne opblussen af interessen for mænd og det mandlige liv skyldes på den ene side dele af kvindeforskningens øgede inddragelse af mændene i analyserne af det kvindelige liv, og på den anden side har man kunne se spirer til noget, der ofte er blevet betegnet ”mandeforskning”. Hermed menes forskning af mænd om mænd - altså forskning der søger at belyse og forstå det mandlige livs særlige betingelser.

Der er både tale om egentlig forskning og om udredningsarbejde, som man her set det i Sverige og Norge i form af statslige mandsrolleudvalg. Fælles for disse arbejder er et implicit ønske om at gøre op med udbredte myter om det mandlige liv. Man vil vise, at det mandlige liv også har kvaliteter, der er værdt at

AF SØREN CARLSEN

**Hvordan har kvindeforskningen det med mændene?
Hvordan har mændene det med kvindeforskningens analyser af det mandlige liv?
Er mandeforskning mændenes svar på kvindeforskningen?
Kan mandeforskningen basere sig på kvindeforskningens analyser af kønsrelationerne?**

kæmpe for, og som kan være konstruktive i en ligestillingsproces. Ordet ”mand” skal atter være et positivt ord.

Der har ikke kun været tale om, at det er mændene, der nu tager til genmæle mod kvindebevægelsen og kvindeforskningens bestemmelser af det mandlige liv. Også indenfor kvindeforskningens egne rækker har der vist sig behov for at revidere synet på mænd. *Karin Widerberg* har ved flere lejligheder (1) peget på det forhold, at kvindeforskningen in-

direkte har været med til at skabe myter om mænd og det mandlige liv - og om kvinder og det kvindelige liv iverdigt. Myter som, at mænd ikke kan passe børn, at mænd qua deres biologiske køn har een fælles interesse i den herskende patriarkalske ideologi osv. (2).

Det er langt hen af vejen myter som disse, som mænd idag ønsker at gøre op med. Det er ikke mindst kvindeforskningens næsten normative definering af ”det mandlige liv” - altså en manglende differentiering mellem forskellige grupper af mænd, som har virket provokerende på mænd. Ved kun at fokusere på mænds biologiske køn og ikke deres sociale køn og individuelle maskulinitet, har kvindeforskningen ikke i tilstrækkelig grad grebet de magtrelationer, der er mellem mænd indbyrdes og konsekvenserne af disse magtrelationer. Mænd er blevet til en ensartet masse, der kun har eet, men et meget væsentligt, fællestræk, nemlig at de er mænd i et patriarkalsk samfund.

Man kan sige, at store dele af kvindeforskningen primært har fokuseret på mænds samfundsmæssige institutionelle interesse i det patriar-

kalske samfunds favorisering af mænd på kvinders bekostning. Mænds personlige, og indbyrdes forskellige og modstridende interesser i den patriarkalske ideologis favorisering af visse adfærdsmåder, normer og værdier på bekostning af andre værdier og kvaliteter har ikke været afdækket og indraget i analyserne af kønsrelationerne. Der er ikke i tilstrækkelig grad blevet skelnet mellem mænds egne motiver for handling og mænds tvungne handlingsmønstre.

Istedet har man konkluderet, at alle mænd qua deres køn har en interesse i at fastholde den patriarkalske dominans. Mænd, generelt set og i almindelighed, er dermed blevet skurkene i ligestillingsprocessen, da kvinders afmagt i det patriarkalske samfund er blevet betragtet som et direkte resultat af mænds magt.

TRUSSEL MOD KVINDEFORSKNINGEN?

Det er positioner som disse, som mandeforskningen ønsker at røkke ved. Og på den måde kan man sige, at mandeforskningen er en konsekvens af kvindeforskningen - men den har måske ikke helt artet sig

som kvindeforskningen har ønsket det. *Norges Råd for Anvendt Samfunnsforskning (NORAS)* afholdt i juni 1989 en konference under overskriften "*Manlighed og forståelse*". Man havde indbudt kvindeforskere, mandeforskere og socialforskere, der normalt ikke forbinder sig selv med nogle af de to første kategorier. Konferencen var ment som et rum for diskussion og dialog mellem de nævnte forskergrupper i et forsøg på at indkredse området "*mænd og ligestilling*".

På konferencen fremgik det med al tydelighed, at mandeforskernes arbejde og ikke mindst deres brug af kvindeforskningen virkede meget provokerende på flere af de tilstedeværende kvindeforskere. Specielt hvad angår mandeforskernes brug af kvindeforskningens positioner - eller rettere manglende brug af kvindeforskningens positioner. Flere mandeforskere fremførte aldrig, at mandeforskningen ikke kunne tage *udgangspunkt* i kvindeforskningens analyser af kønsrelationerne og dermed det mandlige liv. Mandeforskningen må starte med at formulere egne oplevelser af og erfaringer med det mandlige livs væsen.

Hvis mandeforskningen skulle starte i kvindeforskningens analyser af det mandlige liv, ville det langt hen ad vejen være det samme som, at mandeforskningen skulle tage udgangspunkt i alle svaghederne ved det mandlige liv. Istedet må mandeforskerne gennem selvkritik og på baggrund af egne erfaringer med og oplevelser af styrker og svagheder ved det mandlige liv formulere udgangspunktet for mandeforskningens forståelser af det mandlige liv.

Disse standpunkter virkede stærkt provokerende på flere af kvindeforskerne, idet de mente, at kvindeforskningen netop gennem de sidste 20 år var nået frem til en betydelig viden om og erkendelse af kønsrelationernes væsen. De fandt det derfor naturligt, at mandeforskningen tog udgangspunkt i denne viden om kønnenes liv. Der var en direkte angst for, at mandeforskningen ikke ville gøre brug af kvindeforskningens resultater, og dermed indirekte ville usynliggøre kvindeforskningen. Men i betragtning af, at kvindforskningen langt hen ad vejen nærmest har haft monopol på kønsanalyser i de sidste 20 år, så er kvindeforskernes reaktion på mandeforskningens fremkomst vel kun

naturlig. Samtidig med, at alle kvindeforskerne understregede, at de fandt det positivt, at mænd endelig var begyndt at medtænke kønnet i analyserne af det menneskelige liv, så følte de sig provokeret af, at mandeforskerne satte spørgsmålstejn ved flere af kvindeforskningens resultater, herunder de ovenfor omtalte myter og forenklinger af mænds interesser i patriarkatet.

Men det må være mandeforskningens natur, at den sætter spørgsmålstejn ved og ønsker at efterprøve kvindeforskningens resultater. Samtidig med at mandeforskningen ikke kan tage udgangspunkt i kvindeforskningens bestemmelser af det mandlige liv, har kvindeforskningen bidraget med så betydelige teorier og forståelser af kvinder og mænds liv, at disse selvfølgelig må udgøre en naturlig og betydelig del af mandeforskningens arbejder.

INGEN MAND UDEN KVINDE

En væsentlig erfaring fra kvindeforskningens udvikling er, at mandeforskningen ikke må isolere sig, forstået som at den ikke kun må fokusere på det mandlige liv og betingelserne for dette. Mænd kan ikke forandre deres liv, uden at betingel-

serne for kvinders liv forandres. Kvinder og mænd er hinandens mulighed og begrænsning - de står, så at sige, overfor hinanden og ikke ved siden af hinanden. Det betyder, at mandeforskningen i diskussionerne af det mandlige liv må inddrage kvinders liv og betingelserne for dette direkte i analyserne. Det er således ikke nok at tage udgangspunkt i det mandlige liv - kønsrelationernes væsen må ligeledes inddrages fra starten. Man kan ikke starte med at analysere det ene køn, for derefter at kaste sig over det andet. Kvinder og mænds liv er så tæt vævet sammen, at det ikke giver mening at forsøge at forstå det ene køn isoleret set. Det er blevet påpeget, at det netop var en af kvindeforskningens grundlæggende fejltrin, at den antog, at der var social ulighed og forskel på kvinder og mænd uden reelt at undersøge, om det er tilfældet (3). Disse antagelser blev derefter søgt dokumenteret gennem undersøgelser af kvinders liv i rum, hvor mænd stort set ikke lever. Det blev ikke undersøgt, at mænd reagerede på en anderledes måde i de samme situationer. Karen Widerberg finder, at netop denne manglende inddragelse af mænds liv i kvindeforskningens analyser af

kønsrelationerne har været årsagen til udviklingen af myter om både kvinder og mænds liv.

Mandeforskningen må undgå, at den på tilsvarende vis skaber nye myter om de to køns liv. Den må fra starten tage udgangspunkt i kønsrelationernes væsen og betydning af disse mænd og kvinders liv. Og der ligger derfor implicit en fare i hele begrebet "mandeforskning" - idet den netop ikke kun skal handle om mænd. Begrebet "kønsforskning" er i langt højere grad dækkende for den forskningsstrategi, der ikke blot tager udgangspunkt i kønnet men også i kønsrelationernes betydning.

Når dette er sagt, skal det samtidig understreges, at der idag er et betydeligt behov for, at mænd selv formulerer deres oplevelser af og erfaringer med det mandlige liv i det kapitalistisk-patriarkalske samfund.

NORAS konference om "mandlighed og forståelse" viste, at der ligger store udfordringer i at diskutere kønnets betydning for forskningen. Hvilken betydning har det, at det er en mand henholdsvis en kvinde, der f.eks. forestår indsamlingen af em-

piri gennem kvalitative interviews? Det væsentlige er, at kønnet har en helt grundlæggende betydning og derfor også kommer frem og præger forskningen. I interview-situationen kan det f.eks. både være en kvalitet og en begrænsning, at interviewer er af samme køn som interviewpersonen. En kvalitet, fordi interviewer kan stille mere kvalificerede spørgsmål, en begrænsning fordi der måske er spørgsmål, som ikke stilles, fordi interviewer mener at vide, hvad interviewpersonen implicit mener - uden at det nødvendigvis behøver at være rigtigt. Omvendt kan det være en kvalitet at være af modsat køn end interviewpersonen, da man så netop stiller de måske "dumme" uddybende spørgsmål - spørgsmål der netop kan afsløre, at der er betydelige forskelle mellem interviewerens forståelse af en problemstilling og interviewpersonens forståelse af selvsamme.

Det er i den forbindelse væsentligt at pege på, at sådanne uoverensstemmelser også kan eksistere i andre sammenhænge, hvor de kan skyldes f.eks. kulturelle forskelle. Man kan således sige, at kønsforskningen blot peger på et alment metodisk problem for socialforsk-

ningen, når denne søger at forstå menneskers handling som meningsfyldt handling.

Og videre peger kønsforskning på det andet væsentlige forhold, at der ikke er vandtætte skodder mellem forsker og forskningsobjekt indenfor socialforskningen. Idet man søger at forstå betingelserne for kønnenes liv, og hvordan kønnene indretter sig under og påvirker disse betingelser, så er forskeren en del af forskningsobjektet. Når forskningsobjektet er "køn", så sammensmeltes forskeren og objektet i et eller andet omfang - også selvom forskeren undersøger det andet køn, da det andet køns eksistensbetingelser netop afhænger af forskerens eget køns adfærd.

HAR KØNNET EN METODE?

Kvindeforskningen valgte ved sin fremkomst grundlæggende andre metoder end den traditionelle såkaldte kønsneutrale forskning - forskning der var næsten fuldstændig domineret af mænd. Den lagde kimen til antagelsen om, at der findes "mandlige" og "kvindelige" forskningsmetoder. Men hvis man går tæt på den såkaldte "mandlige" forskningsmetode, så ses det, at

idealene for denne forskning er uhyre lig de traditionelle positivistiske forskningsidealer. Og både mænd og kvinder praktiserer denne form for forskning. Så man kan ikke i denne sammenhæng tale om, at kønnet har en metode.

Men hvad nu, hvis kønnet stikker dybere og kommer frem i al forskning? Hvis Hanne Haavind har ret i sin antagelse om, at kønnet altid ligger som et side-tema for mænds og kvinders samvær (4), også forskningssamvær, og at mænd altid på et eller andet plan repræsenterer det samfundsmæssigt dominerende køn og kvinder det samfundsmæssige undertrykte køn, ja, så har kønnet en større betydning for forskningsprocessen, end man umiddelbart er klar over. Konferencen i NORAS viste, at man idag reelt ikke ved ret meget om kønnets betydning for forskningen.

Mandeforskningen opstod som en nødvendig konsekvens af kvindeforskningen. Men mandeforskningen kan ikke tage direkte udgangspunkt i kvindeforskningens analyser af det mandlige liv og kønsrelationernes væsen og betingelser. I stedet må mandeforskningen tage ud-

gangspunkt i mænds egne oplevelser af og erfaringer med det mandlige liv i det kapitalistisk-patriarkalske samfund. Men en væsentlig lære, som mandeforskningen kan udlede af kvindeforskningens og udvikling er, at det er uhyre vigtigt, at mandeforskningen ikke betragter mænds liv isoleret fra kvinders liv. Og derfor kan der ligge en fælde i begrebet "mandeforskning", og det bør nærmere overvejes, om begrebet "kønsforskning" ikke er mere passende for både mandeforskningen og for kvindeforskningen, med den udvikling som også kvindeforskningen er inde i.

Det er vigtigt, at en sådan kønsforskning ikke fastlåses i dualismen mellem kønnene. Istedet for at fokusere på de relative kønsstereotyper, på hvad mænd er, som kvinder ikke er og omvendt, må man istedet søge at gøre forskellene til

pointer. Man må undersøge kønsforskellenes og kønsrelationernes væsen og den dynamik, der eksisterer i kønsrelationerne, netop fordi kønnene er forskellige. På den måde vil man i langt højere grad kunne begribe *det skabende* i kønsrelationerne i stedet for at blive hængende i *det skabte* i kønsrelationerne - de materielle forskelle i kønnenes betingelser.

Kønnetts betydning for kønsforskningen - betydningen af forskernes køn for forskningsprocessen - er endnu uklar. Men under alle omstændigheder kan det være en pointe, at kønsforskning foregår i grupper, bestående af både mænd og kvinder. Det vil på kort sigt sandsynligvis være en svær proces, da kønsforskningen netop går tæt på den enkelte forsker, men det kan på lidt længere sigt vise sig at være en styrke i forsøget på at forstå kønsrelationernes væsen og deres betydning for kvinder, mænd og samfundsudviklingen generelt set.

NOTER:

(1) Senest i artiklen "*Korsväger inom samhällsvetenskaplig kvinnoforskning*" i *Nytt om Kvindeforskning* 1/89.

(2) Heidi Hartmann taler f.eks. om patriarkatet som udtryk for en solidaritet blandt alle mænd, i "*Kapitalismen, patriarkatet og kønssegregationen i arbejdet*" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr. 1-2/81.

(3) Karin Widerberg, "*Till en teori om Kvinnoförtryck -barriärer och öppningar*" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr. 2-3/87.

(4) Hanne Haavind, "*Förändringar i förhållandet mellan kvinnor och män*" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr. 2/85, og "*Magt og kjærlighet i ekteskapet*" i "*Kvinnoforskning: Bidrag til samfunnssteori*", Universitetsforlaget, Oslo.